పరిష్కారం

12

రామకృష్ణయ్య లేచి కూర్చున్నాడు. సందేహంలేదు. తలుపు ఎవరో దబదబ కొడుతున్నారు. ఎవ రీ అర్ధరాత్రివేళ పిలిచేవాళ్లు ? బయట వానచప్పుడు మధ్యనుంచి, ఇంకా బాదుతున్న శబ్దం వినిపిస్తూంది.

" ఎవరు ? " అని కేకపెట్టాడు గట్టిగా అతను. లేచి మూలనున్న దీపం పెద్దది చేశాడు. అతని గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. ''ఎవరూ?" అంటూ సావిట్లోకి వచ్చాడు. అతని కేక వినిపించుకోకుండా ఇంకా తలుపు బాదుతున్నా రెవరో.

" వచ్చె, వచ్చె. ఎవరు వారు?" అన్నాడతను.

" దారే పోయేవాళ్ళం బాబూ. తలుపు తీయండి. " గట్టిగా విని పించింది ఒక స్త్రీ కంఠం. రామకృష్ణయ్య తలుపు తీశాడు. విసురు గాలితోపాటు ఇద్దరు స్త్రీలు లోపలికి వచ్చారు. వెనకాల బండివాడు, పెట్టె భుజాన పెట్టుకుని లోపలికి వచ్చాడు. దాన్ని క్రింద పెట్టాడు.

" చీకటైనాక రేవులో దిగారు బాబూ ఈళ్లు. నేను పండినాణ్ణే, లేచి బండికట్టా " అన్నాడు.

" పాలెం ఎల్లాలిట. ఇక పోలేరని నే నిక్కడ దించా బాబూ. రాత్రికుండి ప్రొద్దున్నే ఎల్తారట " అన్నాడు మళ్ళీ.

వారిలో ఒకామె మధ్యవయస్కురాలు. రెండో ఆమె నిండు చూలాలు. "అయ్యో, నిండు చూలాలిని తీసుకుని బయలుదేరారేమమ్మా ఈ వానలో, రాత్రివేళ" అన్నాడు రామకృష్ణయ్య అప్రయత్నంగా. ఆ అమ్మాయి పెట్టెమీద కూర్చుంది. బట్టలన్నీ నీళ్లోడుతున్నాయి. ముఖాన కూడా నీటి బిందువు లున్నాయి.

"అమ్మా" అని ప్రక్కకు వంగి, రెండో స్త్రీని పట్టుకుంది ఆమె.

"ఏమమ్మా, బాధగా ఉందా?" అని ఆమె తల నిమిరింది ఆ పెద్దావిడ.

"అమ్మాయికి మొక్కుందండి దేవరపల్లిలో అమ్మవారికి. ఇంత వరకూ బయలుదేరడం కుదరలేదు. అత్తవారు చివరివరకు పంపించారు కాదు. అల్లుడు వెంట రావడానికి వీల్లేకపోయింది. రేవులో దిగేసరికే ముంచుకొస్తూంది వాన. అక్కడుండడానికి మనస్కరించక బండివాణ్ణి బ్రతిమాలితే వచ్చాడు వాడు. దేవరపల్లి ఎల్లాగూ చేరలేము. ఇది పెద్ద ఊరుకదా, నాలుగిళ్లు మనవాళ్లవి ఉంటాయి—రాత్రికి ఉండవచ్చునని అనుకున్నాము బాబూ, ఏం చెప్పనండీ" కూతురు తల నిమురుతూనే చెప్పింది ఆవిడ.

గడియారం పదిగంటలు కొట్టింది. బయట వాన కొంచెం తగ్గి, సన్న చినుకులు పడుతున్న చప్పుడు వినిపిస్తోంది.

రామకృష్ణయ్య ఆ అమ్మాయివంక చూశాడు. మగతగా కళ్లు మూసుకుని తల్లి నానుకుని కూచుంది. అతని కేమీ తోచడంలేదు. కాని ఏమంటా రన్నట్లు చూస్తున్న ఆవిడకు ఏదో ఒకటి చెప్పాలి.

"అల్లాగేనమ్మా....కానీ—మా ఇంట్లో ఆడవాళ్ళెవరూలేరు. నేను ఒంటరివాణ్ణి. అమ్మాయికి ఏం కావాలో మీరే చూసుకోవాలి" అంటూ లోపలి గదిలోకి వెళ్ళాడు అతను.

మరో లాంతరు తీసి వెలిగించాడు. తన ఇంట్లో పనిమనిషి మినహా ఇంకో స్త్రీ అడుగుపెట్టి ఎన్నేళ్ళో అయింది. వీళ్ళ కేమిచేయాలో తెలీడం లేదు.

తన చిన్న మంచం మీదున్న పక్కతీసి. క్రిందపడేసి. ఆ మంచం ఇవతలికి తీసుకువచ్చాడు. తన ఇంట్లో ఉన్నవే రెండు గదులు. సావిడి. వంటిల్లు. తన గదిపోతే వంటింటి కివతలగా చిన్న గదిఉంది. ఆ గదిలో రకరకాల సామాన్లు ఉన్నాయి.

"అమ్మా, మీరు ఈ రాత్రికి ఈ సావిట్లో పడుకుంటారా?" అన్నాడు అక్కడే మంచం వాల్చి.

"అల్లాగే బాబూ. ఎక్కడైనాసరే. నా పెట్టెలో దుప్పట్లూ అవీ ఉన్నాయి బాబూ. మీరేమీ ఖంగారు పడకండి" అన్నదావిడ. అంటూనే పెట్టెతెరిచి, దుప్పట్లు, జంబుఖానా తీసి, పక్క తయారుచేసింది.

రామకృష్ణయ్య లోపలికివెళ్ళి, వంటింటి గొళ్ళెం తీశాడు. దాలిమీద పాలున్నాయి. చిన్న చెంబుతీసి, దాన్నిండా పాలుపోసి పంచదార కలిపాడు.

సావిట్లోకి తను వచ్చేసరికి ఆ అమ్మాయి పడుకునుంది. చాప వేసుకుని పెద్దావిడ కూర్చునుంది.

"ఈ పాలు తాగండి —— మీరు ఎప్పుడనగా ఎంగిలి పడ్డారో ఏమిటో" అన్నా డతను. ఆవిడ తీసుకుంది.

"మీరు పడుకోండి బాబూ. వంటిల్లు అక్కడేగా ఉంది? నీళ్లూ అవీ కావాలంటే తీసుకుంటా. అర్ధరాత్రివేళ మిమ్మల్ని లేపి కూర్చోపెట్టాం. మేమిన్ని చిక్కులు పడడమే కాక. మీబోటివారికి కూడా శ్రమ యిస్తున్నాం" అన్న దావిడ.

రామకృష్ణయ్య ఒక్క నిమిషం ఊరికే నుంచున్నాడు. మెల్లిగా లోపలికి తన గదిలోకి వెళ్ళాడు. దీపం తగ్గించి, చాపమీద దిండు వేసుకుని పడుకున్నాడు. తెల్లవారి లేస్తే వీళ్ళ సౌకర్యాలు ఎలా చూడాలో నన్న ఆదుర్దా కలిగింది అతనికి. పాపం, ఆ అమ్మాయి ఎంతో నలిగినట్లుగా ఉంది. మళ్ళా ఎనిమిదిమైళ్లు బండిప్రయాణం చేయగలదో లేదో? పనిమనిషి అచ్చమ్మను రేపు కాస్తసేపుండి వాళ్ల సౌకర్యాలన్నీ చూడమనాలి. తొమ్మిదిన్నరకల్లా తను బడికి వెళ్లిపోవాలి. సెలవుల తర్వాత బడి తెరచిన క్రొత్తకాబట్టి చాలా పనిఉంటుంది. వీళ్ల భోజనం సంగతి ఎల్లాగో ?

ఆ ఆదుర్దాలోనే, ఎవరో చూసుకుంటారులే అన్న ధీమా కలిగింది అతనికి. వాళ్ల రాకనుంచి అతని మనస్సులో చెలరేగిన కలవరం కొంచెం సర్దుకుంది. మెల్లిగా నిద్ర వచ్చింది.

" బాబుగారూ ! బాబూ ! ఏమండీ " అన్న పిలుపు తన తలుపు దగ్గర వినిపిస్తోంది. కలేమో అనుకున్నాడు రామకృష్ణయ్య. ప్రక్కకు తిరిగి పడుకున్నాడు. సన్నగా మూలుగు వినిపిస్తోంది. ఆ మూలుగు అతన్ని నిద్రలోంచి లేవగొట్టింది. ఉలిక్కిపడి లేచి కూర్చున్నాడు. కల కాదు, నిజమే. ఆవిడ పిలుస్తూంది తనను. లేచి, ఇవతలికి వచ్చాడు.

ఆవిడ ఖంగారుగా ఉంది. " బాబూ, అమ్మాయికి నొప్పులు వస్తున్నాయండీ " అన్నది.

రామకృష్ణయ్యకు మూలుగు మరీ స్పష్టంగా వినిపిస్తూంది. " అయ్యో ! ఏం చేయమంటారండీ ? " అన్నా డతను

" మీకు వల్లమాలిన బాధ్యత తెచ్చిపెట్టాం బాబూ. మంత్రసాని ఎవరైనా ఉండాలండీ. నాకు కాళ్లు, చేతులు ఆడటంలేదు " అందావిడ.

ఇంతలో "అమ్మా" అని బాధగా పిల్చింది ఆ అమ్మాయి. "వస్తున్నానమ్మా" అంటూ ఆవిడ సావిట్లోకి వెళ్లింది. అతను కూడా వెళ్లాలో లేదో తోచక అల్లా నిలబడ్డాడు.

ఆవిడ మళ్లా వచ్చింది. "బాబూ, ఈ గదిలోకి ఆ మంచం పట్టాలండీ. మరీ వీధిలోకి ఉంది ఆ గది. ఎల్లా?" అన్నది. అతను తన చాప మడిచేశాడు. సావిట్లోకి వెళ్లి ఆ అమ్మాయి మంచాన్ని అతి కష్టం మీద ఇద్దరూ చెరోవేపూ పట్టుకుని ఎత్తుకొచ్చారు. ఆ అమ్మాయి పెద్దగా మూలుగుతోంది, ఏడుస్తోంది. తల్లిని పదేపదే పిలుస్తోంది.

"మీరు వెళ్లొస్తారా బాబూ?" నిస్సహాయంగా, దీనంగా ఉంది ఆవిడ మాట.

"అల్లాగేనమ్మా. వస్తానమ్మా" అని ఉత్తరీయం తీసుకుని, బయటికి వచ్చాడతను. గడియారం నాలుగున్నర కొట్టింది. "తలుపేసుకోండి, జాగ్రత్త!" అన్నాడు.

బయట గుడ్డివెన్నెల కాస్తోంది. ఎక్కడో దూరాన కాకి ఒకటి కలవరింతగా అరుస్తూంది. వీధుల్లో నీళ్లు నిలిచిఉన్నాయి. తన భార్య పద్ధెనిమిదేళ్ల క్రితం ప్రసవవేదన పడుతుండగా, అర్ధరాత్రివేళ తన బావమరిది ఇల్లాగే వెళ్లాడు. తను అరుగుమీద తచ్చాడుతూ, ఆకాశంకేసి చూస్తూ ఉండిపోయాడు—ఏమీ చేయలేని నిస్సహాయస్థితిలో. తనకు అప్పటి నీరసమే ఆవహించింది ఇప్పుడు.

మంత్రసాని మాలక్ష్మి ఉండే ఇల్లు దగ్గర్లోనే ఉంది. ఆ గుడిసెల వేపు తను ఎన్నడూ పోలేదు. స్కూలు జవాను ఇల్లు మాత్రం తనకు తెలుసు. వాడి పెళ్లయినప్పుడు వాళ్ల వాళ్లొచ్చి తనను ఎంతో సంబరంగా ఆహ్వానించి తీసుకెళ్లారు నాలుగేళ్ల క్రితం. అప్పట్లో చూసిన గుర్తు.

"రాములూ !" అని పిల్చాడు ఆ ఇంటిముందు నిల్చుని.

"ఎవరు ?" అన్న కేక వినిపించింది. రెండు నిమిషాలకు బయటికి వచ్చాడు వాడు. చీకట్లో పరకాయించి చూశాడు. "తమరా బాబూ ? ఇదేటి బాబూ ? ఏమైంది ?" అన్నాడు ఖంగారుగా.

"ఏమీ కాలేదు రాములూ, చూడు. ఇక్కడ మంత్రసాని మాలక్ష్మి ఉండాలి కదూ ?"

వాడు ఆశ్చర్యపోవటం ఆ చీకట్లో కూడా స్పష్టంగా కనుపించింది. "మంత్రసానా బాబూ ?" అన్నాడు వాడు.

"ఔను. దారే పోతున్నవా ళ్లెవరో రాత్రి మా ఇంట్లో దిగారు. ఆపిల్ల నొప్పులు పడుతోంది. త్వరగా కేకెయ్యాలి రాములూ !"అన్నాడు రామకృష్ణయ్య.

"తమరు వెళ్లండి బాబూ. నేను గబుక్కున కేకేసి, వెంట తీసుకొస్తా" అన్నాడు వాడు.

"లేదు—నేనుంటా. పిల్చుకురా" అన్నాడు అతను. రాములు వెళ్లాడు. పదినిమిషాలు దిక్కులు చూస్తూ నిలబడ్డాడు రామకృష్ణయ్య. కోళ్లు కూస్తున్నాయి. అక్కడక్కడ మనుష్యుల అలికిడి ఔతూంది. తెల్లవారితే. వెలుతురు వేస్తే బాగుండు ననిపించింది రామకృష్ణయ్యకు.

వాళ్లు వచ్చారు. మాలక్ష్మి దండాలు పెట్టింది. "పంతులుగారు నన్నెతుకుతా ఒచ్చినారా ?" అన్నదది వినిపించీ వినిపించని నవ్వుతో.

ఇంటికి చేరేసరికి తలుపు బార్లా తీసిఉంది. సావిట్లో లాంతరు పెద్దదిగా వెలుగుతోంది. గదిలో మనుష్యుల అలికిడౌతూంది. వీళ్లు రావడం విని, ఆవిడ వచ్చింది.

"వచ్చిందా మంత్రసాని ?" అంటూండగానే మాలక్ష్మి లోపలికి వెళ్లింది. అమ్మాయి ఏడుస్తూంది. పెద్దగా మూలుగుతూంది. అయ్యో పాపం అనిపించింది రామకృష్ణయ్యకు. రాములు, అతను అరుగుమీద నిలబడ్డారు.

"రాములూ ! వేణ్ణీళ్లూ అవీ కావాలికాబోలు. అచ్చమ్మను కేకే సుకు వస్తావా ? సాయంగా ఉంటుంది" అన్నా డతను.

సావిట్లోంచి ఇద్దరు ఆడవాళ్లు ఇవతలికి వచ్చారు—పక్కింటి అవధాన్లుగారి భార్య, కోడలు. "మాస్టరుగారూ, మీరు వెళ్లొచ్చారా మాలక్ష్మికోసం ? మమ్మల్ని కేకేస్తే, అబ్బాయిని పంపిద్దుము కదా ?" అన్న దావిడ.

"నాకు ఏమీ తోచింది కాదండీ—ఎల్లా ఉంది అమ్మాయి ?" అన్నా డతను.

"ఫరవాలేదు. మొదటి కాన్పుట. కొంచెం తంటా. ఆ పిల్లతల్లి ధైర్యస్థురాలేనండీ. మమ్మల్ని కేకెట్టింది. మా కమతగాడిని, వాడి పెళ్లాన్ని ఇక్కడికి పంపి, మేమూ వచ్చాం. దొడ్లో నీళ్లూ అవీ చూస్తు న్నారు" అన్న దావిడ.

లోపలికి వెళ్లబోయి, వెనక్కు తిరిగొచ్చి అందావిడ. "చూడండి మాస్టారూ. పది, పదిహేను రోజులుదాకా వాళ్లు కదిలేందుకు వీల్లేదు. మీరేమీ తరటాలు పడకండి. అన్నిటికీ మేమున్నాం. కాకపోయినా ఆవిడ సమర్థురాలే లెండి, నెట్టుకొస్తుంది" అని.

లోపల్నించి 'కేర్' మని వినిపించిన ధ్వని రామకృష్ణయ్యను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది. తన ఇంట్లోనే ఈ శబ్దం ! ఆశ్చర్యంగా, భయంగా ఉన్నది తన కది. లోపలికి వెళ్లాడు. తచ్చాడాడు సావిట్లో. గడియారంలో ఐదున్నరైంది.

కాస్సేపటికి మాలక్ష్మి బయటకు వచ్చింది. " ఆడపిల్ల పంతులు గారూ! తమరింట్లో పుట్టింది లక్ష్మి. తెల్లగా ఇంతుంది " అన్నదది. దాని మొహం సంతోషంగా ఉంది. హడావిడిగా తిరుగుతోంది అది.

ఆ ఉదయమంతా ఎల్లా గడిచిందో రామకృష్ణయ్యకి తెలీదు. తనేమీ చేయకుండానే అన్నీ సవ్యంగా జరిగాయి. వంటలయ్యాయి. పాపాయి స్నానం అయింది. అమ్మాయి సుఖంగా నిద్రపోయింది. అచ్చమ్మ అక్కడే ఉంది సాయానికి.

రామకృష్ణయ్య ఎనిమిదిగంటల ప్రాంతాన ఆవిడ నడిగాడు, ఎవరికేనా కబురు పంపించాలేమోనని.

ఆవిడ అడ్డంగా తలూపింది. " ఎందుకుబాబూ? వాళ్ల నాన్నగారొక్కరే విని సంతోషించేందుకు ఉన్నారు. కార్డు వ్రాస్తాను. అల్లుడేమో అదేదో ఉత్తరదేశంలో ఊరుందిట. అక్కడికి వెళ్లాడు ఉద్యోగరీత్యా— ఐనా మేమే వెడతాం నాల్గురోజుల్లో. మీకు శ్రమెందుకు? " అన్నది.

" నాకు శ్రమ ఏముందండీ? స్కూలు జవానును పంపిస్తాను '' అన్నాడతను.

" ఇక్కడుందా బాబూ పంపడానికి? ఓ పూట ప్రయాణం. బండి, పడవ, నడక ఎన్నో గడవాలాయె వద్దు బాబూ '' అన్నదావిడ. వంటింటిపనిలో మునిగిపోయింది. ఎంతో అలవాటున్న మనిషల్లే అన్నీ సర్దుకుంది.

బడికి వెళ్లేముందు ఆవిడ వడ్డిస్తే భోజనం చేశాడు రామకృష్ణయ్య.

* * * *

ఆదివారం మధ్యాహ్నం నాలుగైంది. రామకృష్ణయ్య సావిట్లో బల్లమీద కూర్చున్నాడు. నెలకు సరిపడా తనకోసం తెచ్చుకున్న వెచ్చాలు

చాలేటట్లులేవు. అతను పద్దు పుస్తకం తీసి, మళ్లీ ఓ జాబితా సరుకుల కోసం వ్రాయసాగాడు. పురిటినాడు, ఆ తరువాత కూడా కొంత డబ్బు పార్వతమ్మ—ఆ పిల్లతల్లి—ఖర్చు పెట్టినట్లుంది.

మధ్యాహ్నం భోజనం తరువాత ఇంట్లోకి కావలసిన చిన్నచిన్న సరుకులు చెప్పి, ఓ పదిరూపాయల నోటు తన చేతిలో పెట్టబోయింది ఆమె. వద్దని ఇవతలికి వచ్చేశాడు తను.

వాళ్లొచ్చి ఆరు రోజులైంది. ప్రొద్దున్న లేవడమే చంటిపాప ఏడుపు వింటూ. మధ్యాహ్నం బడినుంచి అతను ఇంటికి వచ్చాడు ఈ నాల్గురోజులూ, వాళ్ల కేమి అవసరం వస్తుందోనని. మొదటిరోజు మాత్రం ఊరుకుంది ఆవిడ. మర్నాటికి మినప్పప్పు నానబోసి, రొట్టె ముక్క కాల్చిపెట్టింది. అందువల్ల, ఆవిడ ఎదురు చూస్తూంటుందని తప్పనిసరిగా మధ్యాహ్నం వస్తున్నాడతను.

జాబితా పూర్తిచేసి, తన జేబులోంచి పర్సుతీసి డబ్బు లెక్క చూశాడు. ఫరవాలేదు—సులభంగా గడిచిపోతుంది. దక్షిణాది యాత్ర కోసం తను దాచుకున్నది తీయనక్కర్లేదు.

"బాబూ, నేనూ, సీతా రేప్రొద్దున్న బయలుదేరుతాం" అన్నది పార్వతమ్మ. ఆమెవచ్చి గుమ్మందగ్గర నిలబడిన సంగతే చూడలేదేమో, అతను ఉలిక్కిపడ్డాడు. సరుకులు కావాలని తనతో చెప్పిన ఆవిడ—ఇల్లాగ అంటున్నందుకు ఆశ్చర్యం వేసింది అతనికి.

"తెల్లారగట్ల బయలుదేరితే పొద్దెక్కకుండా రేవు చేరుతాం" అన్నది మళ్లీ.

రామకృష్ణయ్య ఏమీ అనలేకపోయాడు. వాళ్లు వెడతానంటూంటే ఉండమని అనాలనే అనిపిస్తూంది.

"వచ్చి వారంరోజు లౌతూందా? అక్కడ వాళ్లంతా గాభరా పడుతుంటారు" అంది పార్వతమ్మ మళ్లీ.

"ఉత్తరం వ్రాయలేదు గదండీ మీరు? అమ్మాయిని కదిలించ వచ్చో లేదో—నాల్గురోజులుండి.."

పార్వతమ్మ వెంటనే అందుకుంది. "లేదు బాబూ, మేము వెళ్లాలి. ఒక కార్డుముక్క వ్రాశాననుకోండి"—అన్నది.

ఒక్క నిమిషం రామకృష్ణయ్య మాట్లాడలేదు. పద్దు పుస్తకం లోంచి వెచ్చాల చీటీ తీసుకుని చూడసాగాడు.

పార్వతమ్మ లోపలికి వెళ్లిపోయింది. గడియారం ఐదు కొట్టింది. టీ తీసుకొనివచ్చి, ఆమె బల్లమీద పెట్టింది.

"సరేలెండి. పదకొండోనాడు స్నానమైనాక బయలుదేరుతాము. దానికీ వంట్లో ఏమంత ఇదిగాలేదు" అన్నది.

"వచ్చేవాళ్లు ఎవరూ లేరులెండి. వాళ్ల నాన్నగారికి పెద్దవయస్సు. అదీకాక, మేము వస్తామని రాసేశాను" అంటూ టీ గ్లాసు తీసుకొని వెళ్లిందామె.

*　　*　　*　　*

రామకృష్ణయ్య లేచి కూర్చున్నాడు. గుక్కపట్టి ఏడుస్తోంది పాపాయి. దొడ్లోకి మెల్లిగా వెళ్లాడు—వంటిల్లు తలుపు గొళ్లెం వేసి ఉంది. దొడ్లో కాగుక్రింద పుల్లలు మండుతున్నాయి. పురిటి స్నానానికి నీళ్లు కాస్తున్నట్లుంది ఆమె.

"అచ్చమ్మా!" అని కేకవేశాడు. ఎవరూ పలకలేదు. ముఖం కడుక్కుందామని కాగులోంచి ఓ చెంబెడు నీళ్లు ముంచుకున్నాడు. పాపాయి ఏడుపు ఇంకా వినిపిస్తేంది. ఏడుపు ఆగటంలేదు. చెంబు

క్రిందపెట్టి, మండువాలోకి వచ్చాడు అతను. గదిగుమ్మం దగ్గర లాంతరు సన్నగా వెలుగుతోంది. పాపాయి గుక్కపట్టి ఏడుస్తోంది. లోపల తల్లి ఉన్నదీ లేనిదీ తెలియలేదు.

"పార్వతమ్మగారూ" అని పిల్చాడతను. లాంతరు పెద్దదిచేసి గదిలోకి తొంగిచూశాడు. గదిలో ఎవరూ లేరు. అతని గుండెలు దబదబ కొట్టుకున్నాయి. మంచంమీద పక్కలో పాపాయి—లాంతరు పట్టుకుని సావిట్లోకి వచ్చాడు. గడియారం ఐదుగంటలు కొడుతూంది. సావిడి తలుపు దగ్గరగా వేసిఉంది.

మళ్లీ ఖంగారుగా గదిలోకి వెళ్లాడు. గదిలో పెట్టెలేదు. గదంతా పాపాయి ఏడుపుతో గింగురు మంటోంది.

అతనికి ఏం చేయాలో తెలీలేదు—ఏమైనారు వీళ్లు? ఎక్కడికి వెళ్లారు? చెప్పలేని భయం అతనిలో బయలుదేరింది. క్రమ్ముకుంటున్న పొగలా గుబులు ఆక్రమించుకుంది అతని మనస్సును. పాపాయిని ఊరుకో బెట్టాలని తోచలేదు. మంచం దగ్గరకివెళ్లి చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

"బాబూ!" అన్న అచ్చమ్మ పిలుపు వినిపించింది. ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోయేవాడికి ఆధారం దొరికినట్లయింది.

"ఆ అమ్మగారు ఏరండీ బాబూ—" అన్నది అది గదిలోపలికి వచ్చి. పాపాయిని మెల్లిగా వత్తిగించి, బట్టలుతీసి తన చేతుల్లోకి ఎత్తుకుంది అది. పాపాయి ఏడుపు తగ్గించింది.

అచ్చమ్మ మాటకు సమాధానం ఇవ్వకుండానే రామకృష్ణయ్య వాకిట్లోకి వచ్చాడు. ప్రక్కింటి అరుగుమీద అవధాన్లుగారు ముఖం కడుక్కుంటున్నారు.

"ఏమండీ, మా యింట్లో వున్నవాళ్లు ఎక్కడికేనా వెళ్లారేమో మీకు తెలుసాండీ?" అన్నాడతను.

అవధాన్లు తెల్లబోయాడు. "ఎక్కడికి వెళ్లడమేమిటి? లేరూ మీ యింట్లో—పిల్ల ఏడుపు వినిపిస్తూందే!" అన్నాడు.

రామకృష్ణయ్యకు మళ్లా ఆ గుబులుతో మనస్సంతా భారమై పోతూంది. "అదేనండీ—పిల్లని ఒదిలేసి వాళ్లు వెళ్లారు. సామాను కూడా లేదు. మీ వాళ్ల నడుగుతాను." అతని కంఠం గాద్గదికమైంది.

అవధాన్లు భార్య ఈలోగా బయటికి వచ్చింది. "ఏమిటండీ—వాళ్లు పిల్ల నొదిలేసి వెళ్లిపోయారు టేమిటి? అచ్చమ్మ చెబుతోంది" అంటూ. కొడుకు, కోడలుకూడా వచ్చారు వాకిట్లోకి. అచ్చమ్మ వచ్చింది.

"ఇది తమాషాగా వుందండీ—ఏ ఊరు వాళ్లది?" అన్నాడు అవధాన్లు కాస్సేపాగి.

"రాజమండ్రి అని చెప్పిందిలెండి ఆవిడ. ఇదేదో దిక్కుమాలిన సంతానం కాబోలు!" అందరి మనస్సుల్లో లీలగా, బెరుకుగా మెదులు తున్న సంశయాలకు ఒక్క ఉదటున సమాధానం దొరికింది అవధాన్లుగారి భార్య అన్న ఈ మాటతో.

రామకృష్ణయ్య నిస్సహాయంగా చూశాడు. పిల్లను చేతుల్లో ఎత్తు కుంది అచ్చమ్మ.

"మాస్టారూ—మీరు అల్లా ఇదై పోకండి, కనుక్కుందాం సంగ తేమిటో—చూడవే, ఆ పిల్లకి పాలు కావాలో, నీళ్లుకావాలో!" అన్నాడు అవధాన్లు.

రామకృష్ణయ్య లోపలికి వెళ్లాడు. ముఖం కడుక్కున్నాడు.

"బాబుగారూ—ఆ అమ్మాయి గోరు నిన్న మధ్యాన్నం ఏడుత్తున్నారండీ—ఆ అమ్మగోరు ఒకటే గుసగుసగా ఏటో సెప్తున్నారండీ. ఈ పసిగుడ్డును ఇల్లా వదిలేయాలని ఆళ్లు అప్పుడే అనుకునుంటారండీ!" అన్నది అచ్చమ్మ. కుంపటి అంటించి, అతని కిచ్చి మళా అవధాన్లు గారింట్లోకి వెళ్లిందది.

కాఫీకి నీళ్ళుపెట్టి, కుంపటి వంక చూస్తూ కూర్చున్నాడు రామకృష్ణయ్య. అతని స్థితి అయోమయంగా ఉంది. తనేం చెయ్యాలి ఈ పిల్లను? వాళ్లు ఏమనుకుని ఈ పాపను తనమీద వదిలేశారు? అతని మెదడు వేడెక్కుతూంది.

అచ్చమ్మ పాపాయిని తీసుకుని. దొడ్డి గుమ్మంలోంచి వచ్చింది.

"అయ్యగోరూ—మీరు దుకాణానికి ఎల్లి పాలడబ్బా తేవాలండీ" అన్నదది. అతను కాఫీ కలుపుకుని త్రాగాడు.

ఈలోగా అవధాన్లుగారి భార్య వచ్చింది. "మాస్టారూ—ఆవిడ రాజమండ్రి అని చెప్పింది కాబట్టి మీ రీ పూట బయలుదేరివెళ్ళి వాళ్ళ అజ కనుక్కురండి. మేం చూస్తాం పిల్లని ఈ రెండు రోజులూ, అంతగా వస్తే'' అన్నదావిడ.

అతను కూడా ఏదో ఒక ప్రయత్నం చేయాలనుకుంటున్నాడు—వాళ్ళను అందుకోవడానికి. వెడుతూనే, ఈ పిల్లను తీసుకెళ్లి వాళ్ల మొహాన పడేస్తే, తన భారం తగ్గుతుంది. కానీ ఎల్లా తనకు అలవాటు లేని ఈ పిల్లను తీసుకుని వెళ్లడం? తన చేతులకు అలవాటు లేదు ఇంత పసిగుడ్డును ఎత్తుకోవటం. వాళ్లు అక్కర్లేదని వదిలేసిన పిల్లను, తను తీసుకుని వెడితే మాత్రం తీసుకుంటారా?

ఆమెవంక ఒక్క నిమిషం చూశాడు. ఈ పిల్ల తన ఇంట్లో జన్మించడం సంభవించింది కాబట్టి, ఆ బాధ్యత తనదే అన్నట్లుగా—

రెండు రోజులు చూస్తా మంటున్నారు వీళ్లు. ఆ శిశువు బాధ్యత వాళ్ళదీ, దారేపోయే ప్రతి ఒక్కరిదీ, ఊళ్ళోని ప్రతి వ్యక్తిదీ కాదూ?—గిర్రున తిరుగుతున్న తలను చేత్తో అదిమిపట్టా డతను.

"అల్లాగేనండీ—" అన్నాడు. బడికి సెలవుచీటి వ్రాసిపంపాడు. దుకాణానికి పాల డబ్బాకోసం పంపించాడు. దానితోపాటు మరి నాలుగు వస్తువులు చెప్పింది అవధాన్లుగారి భార్య.

మధ్యాహ్నం మూడైంది అతను రాజమండ్రి చేరేసరికి. ఆమె మాటల సందర్భంలో చెప్పిన గుర్తులు ఆధారంగా వెతుకుతూ బయలు దేరాడు. ఆయన పేరైనా తెలియదు—ఏమని వాకబు చేస్తాడతను?

సందులు ఎన్నో తిరిగాడు—అయోమయంగా. ఎవరు చెప్పగలరు? అటువంటివాళ్ళే లేరన్నారు ఎవర్నడిగినా. ఆ ఇంటి పేరు గలవారు ఆ ప్రాంతంలోనే లేరని తేలింది—ఆరయ్యేసరికి.

ఎండలో తిరిగి తిరిగి కాళ్లు మంటలు పుడుతున్నాయి. రైలు స్టేషను దగ్గరికి వెళ్ళాడు—ఏదో ఆశతో. సోడాబండివాడి దగ్గర సోడా కొనుక్కొని త్రాగాడు. కంటికి కనపడ్డ కూలీవాణ్ణి కేకేసి అడిగాడు, ఎవరేనా ఇద్దరు ఆడవాళ్లు రైలెక్కారా వచ్చి—అని. వాడు నవ్వాడు. "ఎంతమందో ఎక్కుతారండీ బాబూ? అల్లాగేం చెప్పలేం" అన్నాడు.

మరోణ్ణి, మరోణ్ణి అల్లా అడిగాడు—నడికట్టు వేసుకున్న ఒక పదిహేడేళ్ళ పిల్ల, ఒక నడివయస్సావిడ హౌరావేపు పోయే రైలెక్కారనీ, ఎక్కడికో తెలీదనీ చివరికి ఒకడు చెప్పాడు. బెంచీమీద కూర్చు న్నాడు కాస్సేపు. రైలు చప్పుడు, ప్రయాణీకుల హడావిడి, అమ్ముకునే వాళ్ళ కేకలు—తను మళ్ళీ తిరిగి ఆ ఇంటికి వెళ్ళనక్కర్లేకుండా ఈ సందడిలోనే తన బ్రతుకు వెళ్ళిపోతే బాగుండు ననిపించింది అతనికి. కానీ— ఆ అదృష్టం లేదతనికి.

ప్రొద్దున్నే మొదటి లాంచీకి బయలుదేరాడు—నీటిమీద హాయిగా పడవలాగా తేలిపోయే తన బ్రతుకుకు ఒక గుదిబండ తగులుకుంది. ప్రవాహంలో పడవ మునిగిపోవడానికే ఇది.

భార్య పోయిన తర్వాత ఈ పద్దెనిమిది సంవత్సరాలలోను ఎంతో మంది అతనిని మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోమని సలహా ఇచ్చారు. ఆమె ఉన్న న్నాళ్లూ ఆమె జబ్బుతోనే సరిపోయింది తనకు. తన బ్రతుకును, మన స్సును అతిభారంగా చేసివేసింది ఆమె వ్యాధి. ఈసురోమంటున్న ఆమె గర్భవతి కూడా ఐంది. ఆ పురుడే ఆమె ప్రాణం తీసింది. రెండు మూడు సంవత్సరాలకాలం తనను సందిగ్ధంలో, అశాంతిలో కాల్చివేసిన ఆ స్థితి అంతమై పోయినది ఆమె మరణంతో. అప్పట్నించి బంధనాలు లేని జీవితమే ఆతనికి అలవాటైంది.

అటువంటి తనకా యీ యీడులో ఈ బంధనం ?

రామకృష్ణయ్య యింటికి చేరేసరికి పాపాయి సుఖంగా నిద్ర పోతూంది—అవధాన్లుగా రింట్లో. తను చెప్పిన సంగతులు విని, వాళ్లు నిట్టూర్చారు.

"ఏ జన్మలోనో ఋణపడి వున్నారండీ మాస్టారూ మీరు. ఇల్లా వసూలు చేసుకుపోతోంది. దీనికి పేరు కూడా పెట్టాడు మా మనుమడు. శశిరేఖట! బాగుందా?" అవధాన్లుగారి మాటల్లోని హుషారు అర్థం కాలేదు రామకృష్ణయ్యకు.

ఆ రాత్రి తెల్లవారదేమో అనిపించింది అతనికి. అతని మనస్సు పరిపరివిధాల పోతూంది. కానీ—ఆ భయాల్లోంచే, ఏదో ఒక శాంతి గోచరించింది. ఎవరో ఆకాశం మీదనుంచి ఊడిపడి, ఈ సమస్యను హఠాత్తుగా పరిష్కరిస్తా రనిపించింది అతనికి.

ఆ ఉపశమనం ఎందుకు కలిగిందో తెలీదు—కానీ ఆ రాత్రి అతనికి కాళరాత్రి కాకుండా, తెల్లవారింది.

—శశికి జ్వరంగా ఉంది. వారం రోజుల జ్వరం ఇప్పుడే నిమ్మళించింది. నీరసంగా చూస్తూ పడుకుంది మంచంమీద. రామకృష్ణయ్య స్కూలుకు సెలవుపెట్టి, అది నిద్రపోకుండా చూస్తూ కూర్చున్నాడు. జ్వరతీవ్రతలో అది పడిన బాధ, తను పడిన వేదన, రాత్రిళ్ళు నిద్రలేని చీకాకు, చిల్లపెంకుల్లాగా డబ్బు ఖర్చుపెట్టవలసి రావడం—అదంతా ఓ దుస్వప్నంలాగా ఉంది. నిజమే. ఋణపడబట్టే వసూలుజరుగుతోంది.

పీక్కుపోయిన పసిముఖంలో, మెరుస్తున్నాయి ఆ కళ్లు. ప్రొద్దున్నుంచి ఒకే తీరుగా వాగిస్తూంది. అన్నం తినక మారాం చేసింది. చివరికి అవధాన్లుగారిభార్య ఎంతోబ్రతిమాలి దానిచేత చారుఅన్నం తినిపించింది.

రామకృష్ణయ్య ప్రాణం విసిగింది మధ్యాహ్ననికి. ఇంతేకాదు—తెల్లవారిలేస్తే, ఎదురింటి పిల్లలతో ఏదోపేచీ తీసుకు వస్తుంది. ఏమిటో సమస్యలు! ఎన్నో చీకాకులు!

రామకృష్ణయ్య కళ్ళు మూసుకున్నాడు. ఆ పసిదాని ముఖంలోకి చూసినప్పుడు ఒక్కోసారి జాలనిపించినా, తనప్రాణం తోడేస్తోంది అది.

తన నీ పరిస్థితుల్లోకి ఎందుకు నెట్టాలి మరొకరు? తన మనస్సు కసిగా. ఈ పరిస్థితికి ఎదురు తిరుగుతోంది. నిర్మలమైన చెరువులాంటి తనజీవితంలో ఒక్క రాయి విసిరి, శాంతిని చెడగొట్టింది ఒకసంఘటన.

తనేమి ద్రోహం చేశాడు వాళ్ళకు—ఇల్లా తనమీద కసితీర్చుకోవడానికి? అర్ధరాత్రివేళ ఆర్తులై వచ్చినవారికి ఒక ఆశ్రయం కల్పించినందుకేనేమో ఈ శిక్ష? వాళ్లు తనను మోసం చేశారు. తనను వెర్రివాణ్ణి చేసి, అన్యాయం చేశారు. ఇదే బాధ అతన్ని ఊపివేస్తూంది.

తన ఇష్టంతో నిమిత్తం లేకుండా, తన ప్రమేయ మేమీ లేకుండా జరిగిన ఒక సంఘటనతో తన జీవితమే అపమార్గం పట్టింది. ఈ బంధనం అతన్ని భౌతికంగా కాక, మానసికంగా క్రుంగదీస్తోంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ పిల్లను తీసుకువెళ్ళి ఎక్కడేనా వదిలేద్దా మన్నంత కసిపుట్టుకొస్తోంది యీ మధ్య. కానీ ఎల్లా? ఎల్లా?

*   *   *   *

కొండలమీదనుంచి వస్తోందేమో గాలి చల్లగావుంది. జిల్లుమనిపిస్తోంది. సంచి మెట్ల ప్రక్కనే ఉన్న చిన్న దుకాణంవాడి కప్పగించి, అంగోస్త్రం తీసుకుని బయలుదేరాడు రామకృష్ణయ్య. ఆడవాళ్ళు, మగవాళ్లు, పిల్లలు బిలబిల లాడుతున్నారు పుష్కరిణి ఒడ్డున.

పై మెట్టుమీద నిలబడి, ఏవేపు వెళ్ళడమా అని చూస్తున్నాడు రామకృష్ణయ్య. హఠాత్తుగా-ఆవిడ! ఆవిడే, సందేహం లేదు. మెట్లెక్కి వస్తున్నదల్లా, పార్వతమ్మ అతన్ని చూసి టక్కున ఆగింది. వెంటనే వెనక్కుతిరిగి, మళ్ళీ నీళ్ళల్లో దిగింది. రామకృష్ణయ్య గుండె దడదడలాడింది. అతనుకూడ దిగసాగాడు మెట్లు.

ఆవిడ వెనక్కు తిరిగి చూసింది. ప్రక్కనున్న ఆడవాళ్ళవం' చూసి, చటుక్కున చేత్తో అతన్ని రావద్దని వారించింది. తను వస్తున్నానని సైగ చేసింది.

దబదబ మెట్లెక్కి, రామకృష్ణయ్య ఉన్న మెట్టుమీదకు వచ్చింది. అతన్ని ఆనుకునేలా నిలబడి, "బాబూ. మీతో మాట్లాడాలి. పదండి" అన్నది.

యాంత్రికంగా ఆమెతోపాటు పరుగులమీద జనసమ్మర్దం లేని ఒక ప్రక్కకు చేరాడతడు.

"బాబూ, మీరు మమ్మల్ని కాపాడాలి. మా బ్రతుకు మీ చేతుల్లో వుంది" అన్నది. ఆమె కళ్ళనిండా నీళ్ళు.

అతనికి ఎన్నో మాటలు వస్తున్నాయి—కానీ ఏది రావడం లేదు నోట్లోంచి. ఆమెను ఎన్నో మాట లనాలని, తను ఈ రెండేళ్ళలో అనుభ వించినదంతా వెళ్ళగ్రక్కాలనీ—.

పార్వతమ్మ వస్తున్న ఏడుపును బిగపట్టుకుంది. "బాబూ, రామ కృష్ణయ్యగారూ—మీరు దేముడులాంటివారు. మీరే మాకు దిక్కు. అమ్మా యికి పెళ్లి వెంకటేశ్వరస్వామి సన్నిధిలో యీ రాత్రికి—"

అంత కోపంలోనూ అతను ప్రశ్నించాడు. "ఏఅమ్మాయి?" అని.

"మా సీతకి బాబూ—ఆ పిల్ల-దిక్కుమాలిన పనండీ. కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళమీద పడుతుంది. మా పెద్దమ్మాయికి జబ్బుగా వుందని ఉపచర్యకి నేనూ, అదీ వెళ్ళాం అల్లుడుగారింటికి. అక్కడ మా పెద్ద ల్లుడే-బాబూ, కుర్రతనంకొద్దీ వెధవ పనిచేసి, దీని బ్రతుకు బండలు చేశాడు. నాలుగో నెలవరకూ తెలిసిందికాదు. ఏదైనా కానిపనికి పూను కుంటే, దాని ప్రాణానికే ముప్పని అక్షణించి బయలుదేరి, విశాఖపట్నంలో కాపురంపెట్టాము. నేనూ అదీ-మూడు నెలలు ఎల్లాగో వెళ్ళబుచ్చాం."

రామకృష్ణయ్య ఆవేశంలోంచి బయటపడ్డాడు. తను, తన చుట్టు ప్రక్కల లోకం ఇన్నాళ్ళూ లోపల, బిగ్గరగాను అనుకుంటున్న విషయమే —ఈవిడ నోట వినవస్తూంది. ఐనా తన కిది క్రొత్తగా ఉంది.

"అక్కడివాళ్ళూ గుసగుసలు మొదలెట్టారు. ఎన్నాళ్ళని మూస్తాం లోకంనోరు? అల్లుడు రాడేమిటని ప్రశ్నలు. చివరికి దానికి తొమ్మిదోనెల వచ్చేసరికి. యింటివాళ్ళే ఖాళీ చేయమని కూర్చున్నారు. ఎక్కడికేనా నరునికంట పడకుండా పోదామని బయలుదేరాము. చిన్ననాడు చూసిన

ఊరు, మీ వూరు గుర్తుకొచ్చింది. కనుపించిన తలుపు కొట్టాం. మా అదృష్టంవల్ల మీరు తారసపడ్డారు_సీత బ్రతుకుతుం దనుకోలేదు బాబూ _అది దక్కదనే అనుకున్నాను." ఆవిడ ఆపుకునే ప్రయత్నం లేకుండా ఏడుస్తోంది. తనమనస్సులో భారం తీర్చుకున్నందువల్లో, లేకపోతే ఆ నాటి తన దీనస్థితిని తలచుకునో_అర్థంకాలేదు రామకృష్ణయ్యకు.

ఆమె కళ్ళు తుడుచుకుంది. "బాబూ, అప్పట్నించి వెతుకుతూంటే ఈనాటికి ఒక సంబంధం కుదిరింది. మద్రాసు వాళ్ళు. రేపు దాన్ని అత్తారింటికిపంపేస్తే, అక్కడికి ఓ దోవన పడుతుంది దాని బ్రతుకు. అది ఏ నుయ్యో, గొయ్యో చూసుకోకుండా కాపాడుకొచ్చాం."

మళ్ళీ మేఘాలు ముసురుకొంటున్న ఆకాశంలా మలినమైంది ఆమె ముఖం. "బాబూ, మీరు కాపాడాలి మమ్మల్ని. మీ చేతుల్లో ఉంది మా ప్రాణం. అదుగో. వాళ్ళు నా కోసం వెతుక్కుంటున్నారు. రాత్రికే ముహూర్తం". చటుక్కున వెళ్ళబోయింది. "బాబూ, మీరు మాట ఇస్తేగాని, నేను వెళ్ళలేను. సీత మిమ్మల్ని తలచుకోని క్షణంలేదు. దాన్ని పసుపు బట్టలతో చూస్తే ఇక ఈ జన్మకి ఏమీ అక్కర్లేదు."

రామకృష్ణయ్య నిట్టూర్చాడు. ఇక తేలి పోయింది ఈ విషయం. తనిక ఆ పిల్లను వదుల్చుకునే దారిలేదు.

"మీరు వెళ్లండి" అన్నా డతడు. పార్వతమ్మ దీనంగా చూసింది. "మిమ్మల్ని నమ్ముకున్నాను బాబూ. వచ్చే జన్మలోనైనా తీర్చుకుంటాం మీ ఋణం" అన్నది.

మళ్లీ వెళ్ళబోయి. "బాబూ, పిల్ల—" అంటూ ఆగింది.

"బాగానే ఉంది. రెండో ఏడు వెళ్లింది. మీరు వెళ్లండింక." ఆమె వెడితేనే గాని, ఊదర తగ్గేటట్లు లేదు. తను ఆలోచించుకుని కుదుట పడేందుకు వ్యవధి కావాలి.

ఆ రోజు స్వామి దర్శనానికి వెళ్ళాడన్నమాటే గానీ అతని మనస్సు వికలంగానే ఉన్నది. ఇదివరకెన్నడూ ఇంత అన్యమనస్కుడుగా స్వామిని దర్శించలేదు.

మధ్యాహ్నం పాపనాశనానికి బయలుదేరాడు. ఇది నాలుగోసారి అతను తిరుపతి రావడం. రెండు రోజులక్రితం ఎందుకో ఉన్నట్లుండి స్వామి దర్శనం చేసుకోవా లనిపించింది. శశిరేఖను అవధాన్లుగా రింట్లో అప్పగించి, బయలుదేరి వచ్చాడు.

ఆ కొండలమధ్య గతుకుల దారిలో, రెండు ప్రక్కలా దట్టంగా వ్యాపించిఉన్న అడవుల మధ్యలోంచి వెడుతూంటే-తన జీవిత మార్గం కూడా ఇంత కంటకావృతంగా ఉన్న దనిపించింది. చిన్ననాడు చదివి నప్పటికీ తనకు భాగవతంలోని భక్తిపారవశ్యత, భగవద్గీతలోని పరమార్థం గోచరించ లేదు. ఇటీవల నాలుగేళ్లనుంచే అతని కవి స్ఫురిస్తున్నాయి, అర్థమౌతున్నాయి. తను వాటి పఠనలోనే మునిగిపోతున్నాడు. మనస్సు అతి నిర్మలంగా ఉంటోంది.

అల్లా ఉన్న తన మనస్సును మరల్చివేసింది ఈ శశిరేఖ సమస్య. తను రిటైరై పోతాడు ఇంకో రెండేళ్లకు. ఆ పిల్లకు చదువు, సంధ్య, వయస్సు వచ్చాక పెళ్లి-ఇవన్నీ జరపాలనే విషయం నిశ్చయమై పోయింది. ఆ బంధనం ఎంత విదిలించుకున్నా, అదృశ్యంగా తనను చుట్టుకుంటూంది. 'నా కేమిటి పిల్లతో పని?' అని ఎంత త్రోసివేసుకున్నా-ఈ బాధ్యత నీదేసుమా, అన్నట్టు ఆ పిల్ల చిరునవ్వులోంచీ, కన్నీళ్లలోంచీ ఒక హెచ్చరిక కనిపిస్తూ ఉంటుంది.

ఎక్కడినుంచో, ఎవరో వచ్చి-లేకపోతే హఠాత్తుగా ఒక అద్భుతం జరిగిపోయి ఈ సమస్యకు పరిష్కారం కలుగుతుందని చాలసార్లు తను అనుకుంటుండేవాడు. కానీ-ఈ నాటితో తన స్థితి స్పష్టమైపోయింది.

* * * *

"లాంతర్లు తుడిచి, చమురు పోశాను బాబూ-నే ఎడుతున్నా. పాపాయిగోరింకా రాలేదు." అన్నది అచ్చమ్మ. అంటూనే వెళ్లిపోయింది. రామకృష్ణయ్య బల్లమీద కూర్చుని తక్లీ వడుకుతున్నాడు.

వీధి తలుపు కిర్రుమని చప్పుడైంది. చెప్పుల చప్పుడు, ఆవెనుక ఒక మగ గొంతు వినిపించాయి. "ఇక్కడ పెట్టనాండీ—అమ్మగోరు'' అంటూ బండివాడు ఒక పెట్టె పట్టుకొచ్చి మండువాలో పెట్టాడు. రామకృష్ణయ్య కళ్లద్దాలు సవరించుకుని చూశాడు.

ఒక యువతి పిల్లవాడి నెత్తుకుని, మెల్లిగా నడుస్తూ వచ్చింది. మరో పిల్లవాడు నాలుగేళ్లవాడు ఆమె కుచ్చెళ్లు పట్టుకుని నిలబడ్డాడు.

రామకృష్ణయ్యకు ఒక్క నిముషం కళ్లు చెదిరాయి. ఎవరూ ?

"నేనండీ—'' అన్నదామె మృదువుగా.

గుర్తుపటాడు రామకృష్ణయ్య. లేచి ముందుకు వచ్చాడు. ఒక్క నిముషం పరకాయించి చూశాడు. సీతే!

అతనికి ఏమనాలో తోచలేదు—ఒక్కక్షణం ఆగి ''రా అమ్మా-ఇల్లా కూర్చో'' అన్నాడు. బల్లమీద వచ్చి కూర్చుంది ఆమె. ఆమె వంక చూస్తూ ఉండిపోయాడు. పచ్చని చాయలో మెరిసిపోతూంది. చిలకపచ్చ రంగు పట్టుచీరె కట్టుకుని, వంటిన తగుమాత్రం నగలతో నిండుగా ఉంది.

కొంచెంసేపు నిశ్శబ్దంగా గడిచింది. అతను తేరుకున్నాడు. ''ఎక్కణ్ణుంచి రావడం?" అన్నాడు.

"విశాఖపట్టణంలో పెళ్లికొచ్చాను. మేము ఉండేది మద్రాసులో-అమ్మ చెప్పే ఉంటుంది" అన్నది.

''కాళ్లు కడుక్కో. లేచి కాసిని పాలు త్రాగుదురుగాని.''

ఆమె లేచి నిలబడింది. పెట్టె తెరిచి, సబ్బు, తువ్వాలు తీసింది. పిల్లవాడి చేయి పుచ్చుకుని లోపలికి బయలుదేరింది.

"దొడ్లో ఉంటాయిగా నీళ్లు ?'' అతను తలూపాడు.

ఆమె వెడుతూంటే, వెంట వెళ్లాలనిపించలేదు రామకృష్ణయ్యకి.

ఆమె ఎందుకొచ్చింది-ఇదివరలో తమకున్న సంబంధాన్నిగురించి యోచన కూడా లేనట్లుంది ఆమె వాలకం చూస్తూంటే. ఎంతనిండుగా, హుందాగా ఉన్నది మనిషి—శశిరేఖ ఇంకా రాలేదు. అది వస్తే, సీత ఎవరని చెప్పాలి దానికి?

అతను ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఈలోగా సీత వచ్చింది లోపల్నించి. వచ్చి కూర్చుని, పెట్టెలోంచి అద్దంతీసి బల్లమీద పెట్టి, జడ విప్పుతుంది.

ఆమె పాపిడి తీసుకుని, తల ఎత్తి అతని వంక చూసింది.

"పాపలేదూ?" అన్నది-ఎంత చనువుగా, ఎంత యథాలాపంగా ఉన్నది ఆ ప్రశ్న. ఉన్నదో లేదో పదేళ్ల తర్వాత ఈ నాడు కావల్సి వచ్చిందా?

"ఉన్నది" అన్నాడతను. ఇద్దరూ చాలా సేపు మౌనంగా ఉన్నారు. బల్లమీదనుంచి లేచి, వాకిట్లోకి వచ్చి నిలబడ్డాడు అతను. అతనికి ఆ రాత్రి వాళ్లు రావడం, ఆ నాటి ఆమె దీనస్థితి గుర్తుకొస్తున్నాయి. అవన్నీ మర్చిపోయినట్లా—లేకపోతే అన్నీ జ్ఞాపకముండే పరామర్శించడానికి వచ్చినట్లా!

అతను లోపలికి వచ్చేసరికి. ఆమె మోకాళ్ల మధ్య ముఖం దాచుకుని కూర్చునుంది. జుట్టు ఇంకా విప్పుకునే ఉంది. ఏడుస్తోంది. బుజాలు కదులుతున్నాయి, ఆపుకుంటున్న ఏడుపువల్ల.

అతనొచ్చిన అలికిడి విని తలెత్తింది.

"బాబాయి! నిజంగా ఉందా పాప? ఎక్కడున్నది?" ఆమె కళ్లు తడిగా ఉన్నాయి. ముఖమంతా ఎర్రబడి అతి దీనంగా ఉంది.

ఆ పిలుపు కొత్తగా ఉన్నది అతనికి. ''ఉన్నది. ఆడుకోవడానికి వెళ్లింది'' అన్నాడు మళ్లీ.

అతని వంక ఒక్క క్షణంచూసి, మళ్లీ ఏడిచింది. ''దాన్ని తీసుకుని వెడతాను నేను. నేనుండలేను దాన్ని విడిచిపెట్టి—"

ఏడుస్తూ మాట్లాడుతోంది ఆమె. "ఎప్పుడూ అదే జ్ఞాపకం వస్తుంది. ఏం పాపం చేసిందని దాన్నలా అన్యాయం చేసి వెళ్ళాను నేను? ఇక్కడది క్షేమంగా వున్నదని నా మనస్సు నాకు చెబుతూనే వుంది. కానీ దాన్ని చూడాలనీ, నా దగ్గరికి తీసుకోవాలనీ-బాబాయి! నాకు కావాలి. నేను తీసుకువెడతాను.''

ఆమెను చూస్తే జాలివేసింది రామకృష్ణయ్యకు. కానీ-ఆశ్చర్యంగా ఉంది ఈ రాకడ. శశిరేఖను తీసుకువెడుతూందా?

పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి, రామకృష్ణయ్యను ఆనుకుని నుంచుంది శశిరేఖ. ''తాతా—ఎవరు తాతా?" అన్నది మెల్లిగా. తన దగ్గర ఉన్న శశిరేఖను చూడాలనిపించ లేదతనికి. సీత వంక చూశాడు. ఆమె విచ్చుకున్న కళ్లతో చూస్తూంది-బహుశః మొట్టమొదటసారిగా తన కూతుర్ని.

శశి అడిగిన ప్రశ్నకు ఉలిక్కిపడ్డాడతను. ''అక్క'' అన్నాడు. సీత వినలేదు ఈ జవాబు.

"పాపా-దా అమ్మా" అని దగ్గరకు పిల్చింది సీత. శశి వెళ్లింది. దాన్ని దగ్గరకు తీసుకుని బావురు మన్నది. శశి బిత్తరపోయి, ఆమెవంక చూస్తూ నిలబడింది. రామకృష్ణయ్య కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి-అతని గొంతులోంచి దుఃఖం వస్తూంది. కానీ అణచుకున్నాడు. ఎందుకీ గొడ

వంతా శశికి-తను పడుతున్న వేదన దాని పసిమనస్సుకు కూడ ఎక్కిం చాల్సిన అవసరం లేదు.

"ఇల్లారా శశీ" అని పిల్చాడు. సీత చేతుల్ని వదిలించుకుని వచ్చింది శశి. దాన్ని వెంటబెట్టుకుని లోపలికి వెళ్లాడు-దానికి ఏదో సంజాయిషీ చెప్పి సముదాయించాలనీ, దాని మనస్సుకు బాధ కలుగ కుండా ఏదో చేయాలనీ ఆత్రుత కలుగుతోంది తన మనస్సులో.

"అక్కయ్య నిన్ను చూసి చాలా రోజులైందమ్మా-అందుకని అల్లా ఏడ్చింది. అంతే, మరి అక్కయ్య బావుందా నీకు?" అన్నాడు బుజ్జగింపుగా.

శశి తల ఊపింది. అతన్ని వదిలించుకుని దొడ్లోకి వెళ్లింది. ముఖం కడుక్కుంటుంటే అక్కడే నిలబడ్డాడు రామకృష్ణయ్య. ఆ ముక్కు, చెంపలు- అంతా తల్లి పోలికే. ఇప్పుడు కొట్టొచ్చి నట్టు కని పిస్తోంది.

ఆ రాత్రికి సీత అతన్ని బలవంతం చేసి, తనేవంట చేసింది. శశికి కంచంలో అన్నంపెట్టి ప్రక్కనే కూర్చుంది. తన ప్రక్కనున్న ఎడ పిల్లవాడిని కూడా గమనించక, దానికి అన్నం కలిపి పెట్టడానికి సిద్ధ పడింది. వాడితో చెప్పి 'అక్క' అని పిలిపించింది శశిని.

రామకృష్ణయ్య నిశ్చేష్టుడై చూస్తూ ఉన్నాడు. అతనికి ఇదంతా క్రొత్తగా ఉంది-ఆమె అపేక్షగా పిల్లకు అన్నం పెడుతూంటే అక్కడే పీట వాల్చుకుని కూర్చున్నాడు.

రాత్రి చాలా ప్రొద్దుపోయేవరకు పడుకోలేదు శశి. సీత పిల్లవాడు తన బొమ్మలు తీశాడు. వాటితో ఇద్దరూ ఎంతసేపో ఆడుకున్నారు.

రామకృష్ణయ్య బల్లమీదే కూర్చున్నాడు. అతనికి ఏమీ పాలు పోవడంలేదు. శశిని, పిల్లవాడినీ నిద్రబుచ్చి వచ్చి కూర్చుంది సీత. ఆమెతో ఏమిటి మాట్లాడాలి ?

"అమ్మగారు కులాసాగా వున్నారా ?" అన్నాడతను.

"ఉన్నది-శశిని తీసుకువెళ్లొద్దూ ?" లాంతరు వెలుగు ఆమె ముఖాన పడుతోంది. ఆ వెలుగులో ఆమె కళ్లు మినుకు మినుకు మంటున్నాయి.

అదే ప్రశ్న-అదే ప్రశ్న ! తీసుకువెళ్ల మనడానికీ, వద్దనడానికీ తన కేమిటి అధికారం ?

కొంచెం సేపు ఆగి అన్నాడతడు-"మరి నువ్విల్లా తీసుకువెడితే మీవారు ఏమంటారు ?" అని.

వెంటనే సమాధానం చెప్పిందామె. "ఏమీ అనరు. ఎక్కడో బస్సులో, దిక్కులేక, దారి తప్పిపోయి ఏడుస్తున్న పిల్లని తీసుకొచ్చానని చెబుతాను. ఆయన దేముడులాంటివారు-నా మాట తీసివేయరు. అదొక్కటే నా అదృష్టం."

ఆమె ఆలోచించుకునే వచ్చిందని స్పష్టమైనది అతనికి. తనకంటే శశిమీద ఆమెకే అధికారం ఎక్కువనిపిస్తోంది-మళ్లీ అల్లా కాదని అని పిస్తూంది.

చాలా సేపు ఎవరూ మాట్లాడ లేదు. తన మనస్సు ఏదో భారంగా వుంది. ఆనాడు-తెల తెలవారుతుండగా అచ్చమ్మ చేతుల్లో పసిగుడ్డు శశిని చూస్తే తనకు కలిగిన గుబులు మళ్లీ వస్తోంది. మబ్బుపట్టి, కుండ

పోతగా కురవడానికి సిద్ధంగావున్న ఆకాశంలాగా ఉన్నది అతని స్థితి. ఇదే అర్థం కావడంలేదు.

"సీతా—" అని పిల్చాడతను మెల్లిగా. అతని కంఠం గద్గదికమైంది. "సీతా—నన్ను ఎంత అన్యాయం చేశారు మీరు? నిశ్చింతగా బ్రతుకుతున్న వాడిమీద అంత భారం వదిలేసి వెళ్లారే? ఏమైనానో అని ఒక్కనాడన్నా అనుకున్నారా?" అన్నాడు. తను తిరుపతిలోనే పార్వతమ్మను అడిగి వుండవలసిన ప్రశ్న.

"నేను ఆలోచించానని చెబితే మీరు నమ్ముతారా?—కానీ—అంతకంటే ఎక్కువగా, చాలా ఎక్కువగా నా కడుపుతీపి నన్ను నిలవనిచ్చింది కాదు. మీకు అర్థంకాదు బాబాయి అది. మేము వెళ్లబోయే ముందు అది లేచి ఏడ్చింది. ఊరుకోబెట్టి, నిద్రపుచ్చి వెళ్శాను. అది గుక్కపట్టి ఏడుస్తుందనీ, పాల చుక్కతో దాని గొంతు తడిపే దిక్కుండదనీ తలచుకుని నేనెల్లా దహించుకుపోయానో! బాధతో నా నరాలు జివ్వుమన్నాయి. ఎన్నిసార్లు తలచుకున్నా, ఎన్ని సంవత్సరాలు గడిచినా అదే బాధ—అంత తీవ్రంగానూ కలుగుతోంది" ఆమె ఏడుస్తూ అంటోంది.

నిజమే? ఏమో! తనకు తెలియదు. ఆమె అంటోంది. కానీ శశికోసం ఆమె పడ్డ బాధ తనకి అవగాహన అయినట్లే అనిపిస్తోంది. అతను వినలేదు యింక యీ ప్రసక్తి.

లేచాడు. "అల్లాగే-తీసుకువెళ్ళు"- అనేసి పడుకోవడానికి వెళ్ళిపోయాడు.

ప్రొద్దున్నే ఆమె కాఫీ కాచింది. వంట చేసింది. తొమ్మిదయ్యేసరికి భోజనాలయిపోయాయి. శశి తన బట్టలన్నీ ఒక చిన్న పెట్టెలో

పెట్టుకుంది. రామకృష్ణయ్య బజారువెళ్లి సీతకు, శశికి, పిల్లలకు బట్టలు తీసుకు వచ్చాడు. తను చేయవలసిన ఆఖరి ఖర్చు యిదేకాబోలు. ఋణం తీరిపోయిం దన్నమాట.

శశి తన చిన్న చిన్న సామానులన్నీ పోగేసుకుంటోంది. హడా విడిగా తిరుగుతోంది. "తాతా. మరి నువ్వో?" అన్నది హఠాత్తుగా పరుగెత్తుకొచ్చి.

రానని చెబుదామని నోటి చివరివరకు వచ్చింది. కానీ–ఎందుకనో ఆమెను మరపించా లనిపించింది మనస్సుకు. "వస్తానమ్మా. పదిరోజుల్లో వచ్చి నిన్ను తీసుకురానూ ?'' అన్నాడు. గెంతుకుంటూ వెళ్ళిం దామె గదిలోకి.

ఏమిటో గుబులు! సమస్య తీరుతూందన్న సమయంలో తనలో యీ అలజడి ఏమిటి?

—ఇంకో పావుగంటలో బండి తీసుకొచ్చాడు అతను. సీత అతని ముఖంకేసి చూస్తూంది — మళ్ళా తల దించుకుంటున్నది. శశిని క్షణం వదలలేదు ఆమె.

బండివాడు పెట్టె బండిలో పెట్టాడు. సీత పిల్లవాడిని ఎక్కించి, మళ్ళా మెట్లమీదకు వచ్చి నిలబడింది. అవధాన్లుగారిభార్య వాళ్ళ అరుగు మీదకొచ్చి నిలబడ్డారు, చూడ్డానికి.

''మరి వెళ్ళొస్తాను బాబాయి. ఉత్తరాలు రాస్తూంటాను. మీరు మద్రాసు తప్పక వస్తారు కదూ? ఎడ్రెసు యిచ్చానుగా?" గబగబ అన్న దామె.

బండివాడు శశి పెట్టె తీసుకొచ్చాడు—శశి కూడా వచ్చింది. రామకృష్ణయ్య పంచెకుచెళ్ళు పుచ్చుకుంది. ''తాతా—మరి తప్పకుండా వస్తావా? మళ్ళా నాకు బళ్లో పాఠాలుపోతాయి.'' అన్నది.

రామకృష్ణయ్య మనస్సు భారమైపోతూంది. ఊపిరాడడం లేదతనికి.

సీత రెండడుగులు ముందుకువేసి, బండిదగ్గర నిల్చుంది. "రా శశి—ఎక్కేస్తా'' అన్నది.

ఎవరో వెనుకనుంచి తోసినట్లు ఒక్క అంగలో ముందుకు వచ్చి శశిని ఎత్తుకున్నాడు రామకృష్ణయ్య. దబదబ లోపలికి వచ్చేశాడు.

''నేను పంపను—నేను పంపను. శశి రాదు. నువ్వెళ్ళు"—అస్పష్టంగా, గబగబ అంటూ శశిని గుండెలకు హత్తుకున్నాడు.

''వెళ్ళొద్దు శశీ—వెళ్ళొద్దు. ఎప్పుడూ వెళ్ళొద్దు'' బిగ్గరగా వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్న తాతను చూసి, బిత్తరపోయింది శశి.

[1962]